

MUREN MINORNA BOMBERNA

Hoten
i Västsaharas
öken

Dödliga hot i ökensanden

Marockos ockupation av Västsahara inleddes 1975. I ökensanden vilar nu miljoner minor och klusterbomber, ett dödligt hot mot nomadbefolkningen. Och den 200 mil långa ökända minerade muren bevakas av hela den marockanska armén.

– Jag grät i fem dagar – av glädje, berättar Decala. I så många dagar fick hon träffa och umgås med sin dotter och sitt barnbarn. Decala hade då inte sett sin dotter på 27 år.

1976 flydde Decala i panik tillsammans med sin man och sina barn undan den marockanska arméns invasion. Två söner hade skjutits ned och dödats på gatan i huvudstaden El Aaiún. En dotter blev kvar. De tusentals flyende västsaharier bombades av marockanskt flyg, när de var på väg österut. I den östra delen av Västsaharas öken samlades flyktingarna under bar himmel, men marockanskt flyg bombade dem åter. De var tvungna att fly igen och fick tillstånd att upprätta flyktingläger på algerisk mark.

Där i ett tält mitt ute i öknen bor den äldre Decala fortfarande.

Efter de fem dagarna 2004 återvände dottern och barnbarnet med UNHCR-flyget till den ockuperade delen av Västsahara. Kanske ses mor och dotter aldrig mer. De är delade av en så kallad ”mur”, ett oavslutat FN-uppdrag och en tyst omvärld.

Den ökända ”skammens mur”. De är skilda åt av en drygt 200 mil lång befäst, minerad och radarövervakad mur, som delar Västsahara i två delar, en västlig som utgör två tredjedelar av landet och är ockuperad av Marocko och en mindre, östlig, kontrollerad av den västsahariska befrielseorganisationen Polisario. Muren byggdes i etapper och på olika ställen under åren 1981–

En MINURSO-soldat inspekterar en klusterbomb i närheten av FN:s anläggning vid Tifariti.

1987 med amerikanskt och franskt stöd. Då hade kriget mellan den marockanska ockupationsarmén och Polisario pågått i sex år. Marocko ville stänga ute Polisario från den värdefulla västra delen av landet, där fosfaten, fisken och eventuellt oljan finns.

Muren, som består av två parallella uppskyffade sand- och grusvallar, är tre meter hög. Ett stycke bakom muren, på den västra ockuperade sidan, finns marockanska tanks och militärfordon, redo att ingripa med högteknologiska vapen. Den marockanska radarövervakningen har en räckvidd på cirka 60 kilometer in i Polisario-kontrollerat område.

Den marockanska armén med cirka 160 000 soldater finns utplacerade längs muren, på muren och bakom muren. De flesta soldater är värnpliktiga unga marockaner.

Längs hela denna mur på den Polisariokontrollerade östra delen finns en buffertzona på fem kilometer, dit varken Polisario eller någon annan

har tillträde. Detta område är troligen ett enda enormt minfält.

Minorna. Västsahara är ett av världens mest minerade områden enligt den brittiska frivilligorganisationen Landmine Action. Här finns mellan tre och tio miljoner minor, synliga eller gömda i ökensanden.

Minor utgör ett särskilt hot mot civilbefolkning och kan vara verksamma i upp till 50 år efter att de har placerats ut. Minor är billiga att tillverka, men det är dyrt, tidskrävande och riskfyllt att röja dem.

Redan 1976 började den marockanska armén lägga ut minor runt vissa viktiga områden i Västsahara. Det betyder att det i dagens läge finns minor i både den ockuperade delen och den ”befriade” delen. Landmine Action arbetar i den ”befriade” delen.

Både den marockanska armén och Polisarios väpnade gren har placerat ut minor, men Polisario uppger att man enbart har flyttat marockanska minor från den östra sidan av muren till den västra som en del av Polisarios gerillakrigföring, när kriget pågick 1975–1991.

I ett museum i flyktinglägren förvarar Polisario desarmerade ”marockanska” minor.

Det är speciellt vid vattenhål, nära boplatser och längs transportvägar som den marockanska armén har lagt ut minorna. Både fordonsmenor och personminor finns. Dessa utgör ett ständigt

hot mot framför allt nomadbefolkningen, som består av cirka 10 000 personer i den ”befriade” delen av Västsahara.

Marocko har inte skrivit under Ottawakonventionen 1999 som innebär ett förbud att tillverka, använda, lagra eller sprida personminor. Polisario, som inte har någon plats i FN, kan inte skriva under avtalet men anslöt sig 2005 genom Genèveappellen, där de förpliktigar sig till samma förbud.

Landmine Action kunde därför 2006 inleda ett arbete för att kartlägga, markera och röja minor, klusterbomber och oexploderad ammunition i den östra Polisario-kontrollerade delen av Västsahara i samarbete med Polisario och FN-styrkan MINURSO. I december 2008 hade man kartlagt, markerat och börjat röja den norra delen av området samt påbörjat en kartläggning av den södra delen.

Det saknas uppgifter om var minfälten finns, vilket har försvärat arbetet. FN-styrkan MINURSO och nomadbefolkningen rapporterar till Landmine Action, som har utbildat och tränat tre grupper med västsaharier för det viktiga arbetet.

Landmine Actions Västsaharaprojekt stöds främst av norska staten och FN:s Mine Action Center, men man söker ständigt donatorer.

Marocko uppger att man har kartlagt och röjt minor själva i den ockuperade delen eller ”de södra provinserna”, som Marocko kallar områ-

Efter 33 år bor Decala fortfarande kvar i flyktinglägret i Algeriet. Muren och en passiv omvärld skiljer henne från dotter, barnbarn och hemland.

det. Marocko har inte informerat om vilka områden som är röjda från minor och oexploderad ammunition.

Polisario har i samarbete med Landmine Action förstört sammanlagt cirka 8 000 minor vid tre tillfällen 2006, 2007 och 2008. De "marockanska" minorna hade tillverkats i Kina, Italien, Frankrike, Israel, Sovjetunionen, Belgien, Portugal, Rumänien och Jugoslavien.

Minoffercentret i flyktinglägren. Det märks ingenting på henne, när hon sitter på en madrass i Minoffercentret i Polisarios flyktingläger i sydvästra Algeriet.

Mariam Lehsam var sex år 1976 när hennes familj flydde den marockanska invasionen. Under flykten körde bilen på en fordonsmina. Hela familjen skadades. Mariam kan sedan dess inte använda den ena armen och inte heller gå. Men hon har läst i skolan i flyktinglägret. Fyra barn har hon fött.

Ibland får hon komma till Minoffercentret och

Mariam bor ibland på Minoffercentret i flyktinglägren för att få vård och bättre mat.

stanna någon månad med något av barnen. Speciellt under de kalla vintermånaderna är det skönt att få elektriskt ljus, bättre mat, kläder och hygieniska möjligheter. Vård och omsorg och luftkonditionering under de heta sommarmånaderna är också en lättnad för de många min-, klusterbombs- och krigsskadade flyktingarna, som kommer hit för längre eller kortare perioder. Sedan återvänder de till sina familjer i tälten i lägren i närheten.

Minoffercentret saknar mycket, bland annat en

avdelning för protestillverkning. Även här är man naturligtvis beroende av stöd utifrån.

World Food Programme bistår flyktingarna med basmatvaror sedan länge, men det är ett minskande anslag. Västsahariska Röda Halvmånen kommer med ständiga nödrop om tomma reservlagerhyllor, men de verkar tala för döva öron.

Statistik över hur många som har dödats eller skadats av minor och klusterbomber sedan 1975 finns inte. Däremot ökade siffrorna över skadade och döda under 2007, 12 döda och 24 skadade. Det kan bero på att rapporteringen helt enkelt har blivit bättre. Det är i största utsträckning civila västsaharier, många av dem barn, både i ockuperat och "befriat" område som skadas. Det tar lång tid att frakta en skadad i de vidsträckt ökenområdena till en sjukstuga. Därför blir skadorna ofta svåra eller dödliga.

Den förbjudna människorättsorganisationen Codesa i den ockuperade delen rapporterade under 2008 att lokalbefolkning har skadats även utanför städerna Dakhla och Smara och inte bara i närheten av muren.

Klusterbomberna. "Det som förvånade oss mest när vi kom hit till den östra sidan var den stora mängden klusterbomber", berättar personal från Landmine Action.

Klusterbomberna fälldes av marockanskt flyg eller sköts upp med raketer under åren 1986–1991. En klusterbomb kan innehålla tusen mindre bomber, som kan vara förvillande lika leksaker och inte större än en läskedrycksburk. De små bomberna sprids över ett område stort som ett par fotbollsplaner och är ett ständigt hot mot nomadbefolkningen och framför allt barnen.

Ett stort problem med klusterbomber är att endast cirka 10 procent av dem detonerar vid nedslaget. Resten ligger och väntar på att någon ska plocka upp dem eller trampa på dem. De har alltså samma effekt som en mina.

Eftersom Västsahara är ett ökenland och bomberna har landat i sand är risken att de inte har detonerat ännu större än på andra platser.

– Det hade regnat, så det var rätt period att åka till det befriade området med getterna. Hela familjen åkte dit. När jag vandrade omkring i öknen, hittade jag en bit metall, som jag tog upp.

Den 27 februari 2006 förstörde Polisario cirka 2 000 upplösta minor efter att ha undertecknat personminsförbudet.

Den cirka 200 mil långa muren bevakas av cirka 160 000 marockanska soldater, de flesta värnpliktiga ungdomar. Var femte kilometer finns en garnison för militären. Muren har elektronisk övervakning och radar.

Då exploderade den. Två fingrar förlorade jag. Jag hade hört att det fanns klusterbomber i området, men jag förstod inte att detta var en sådan.

– Jag kommer aldrig mer att åka tillbaka dit. Nu är jag livrädd, berättar Zoeeda Masud Mohamed Salem. Olyckan skedde 2004 i den östra delen av Västsahara. Det var en BLU 63 som tog hennes fingrar.

Marocko har inte skrivit under det förbud mot klustervapen som cirka 100 länder undertecknade i december 2008.

Kolonisation, ockupation och krig. Västsahara är ett ökenland, ungefär hälften så stort som Sverige. Befolkningen var ursprungligen kamelskötande nomader.

Västsahara var en spansk koloni som skulle ha avkoloniserats redan i slutet av 60-talet. Västsaharierna har enligt FN-beslut 1966 rätt till självbestämmande och självständighet.

Någon folkomröstning genomförde dock inte spanjorerna. I stället ”överlämnade” Spanien kolonin till Marocko i ett hemligt och illegalt avtal 1975. Spanjorerna behöll delar av vinsten från fosfatindustrin samt fiskerättigheter.

När marockanska styrkor marscherade in i Västsahara, flydde stora delar av den västsahariska befolkningen till Algeriet, där Polisario upprättade flyktingläger, samtidigt som de fortsatte den väpnade kampen mot ockupationen.

Hela 80-talet rådde ett ställningskrig mellan den marockanska armén och Polisario.

Fortfarande fanns Västsaharas avkolonisering på FN:s bord och 1990 undertecknade båda parterna en fredsplan framlagd av FN, som innebar att västsaharierna efter vapenvila 1991 i en folkomröstning skulle välja mellan självständighet och integration med Marocko.

Folkomröstningen förhindrades

BLU 63, en av många små klusterbomber.

dock av Marocko. Sedan 2004 vägrar Marocko dessutom helt att acceptera ett självständigt Västsahara.

Världssamfundet utövar inga påtryckningar på Marocko, som har ett starkt stöd från framför allt Frankrike. EU knyter dessutom Marocko närmare sig och skänker miljardbistånd för bland annat bevakning av gränsen mellan Europa och Afrika.

Spanien, som formellt inte har avkoloniserat Västsahara (Spanska Sahara), sålde 2008 stora mängder vapen till Marocko.

Trots att en FN-styrka finns på plats i den ockuperade delen av Västsahara, förföljs västsahariska människorättsaktivister och döms till långa fängelsestraff för att de förespråkar ett fritt Västsahara. FN-styrkans uppgift är att kontrollera att vapenvilan mellan Marocko och Polisario hålls.

Den cirka 200 mil långa minerade ”muren” delar Västsahara i två delar och bevakas av den marockanska armén.

Västsahariska minröjare tränas av brittiska Landmine Action, ett tidsödande, dyrt och farligt arbete.

VÄSTSAHARA

Officiellt namn: SADR (Saharawi Arab Democratic Republic) erkänd av cirka 80 länder. **Geografi:** Ökenlandskap med underjordiska sötvattensjöar. **Yta:** Cirka 280 000 km². **Befolkning:** Av arabiskt och afrikanskt ursprung. Folkmängden är troligen ett par hundratusen, varav 160 000 lever i flyktingläger i Algeriet. Några hundratusen marockanska bosättare samt cirka 160 000 marockanska soldater finns i de Marocko-ockuperade två tredjedelarna av landet. **Språk:** Hassania, en arabisk dialekt som också talas i Mauretania. **Religion:** Islam. **Naturtillgångar:** Fosfat, järn, titan, uran, vanadin, troligen olja samt rika fiskevatten.

Foldern är producerad i januari 2009
av tidskriften Västsahara/Föreningen Västsahara

E-post: vastsahara@brevet.nu **Hemsida:** www.vastsahara.net

Text: Lena Thunberg **Bilder:** Johan Franzon, Lars Hansson, Jean Lamore,
Landmine Action, MINURSO, Johan Persson och Lena Thunberg

Form: Ulla-Karin Karlson